

Entrevista

Passat, present i futur de l'Antropologia Social a Catalunya i Espanya: Entrevista a Ignasi Terradas

ARAN ROMERO MORENO¹

 0000-0001-8886-5372

Universitat Autònoma de Barcelona, Espanya

revistes.uab.cat/periferia

Diciembre 2021

Para citar este artículo:

Romero, A. (2021). Passat, present i futur de l'Antropologia Social a Catalunya i Espanya: Entrevista a Ignasi Terradas. *Perifèria, revista de recerca i formació en antropologia*, 26(2), 251-263, <https://doi.org/10.5565/rev/periferia.869>

Resum

L'Ignasi Terradas actualment és professor emèrit de la Universitat de Barcelona. Anteriorment va ser catedràtic d'Antropologia Social i professor titular d'Història a la mateixa universitat. Al llarg dels seus cinquanta anys d'experiència en l'àmbit acadèmic s'ha anat especialitzant en l'àrea de l'Antropologia Jurídica, fins a convertir-se en un referent a nivell internacional. En aquesta entrevista l'Ignasi ens relata el seu camí per l'antropologia i la seva visió sobre l'estat actual i futur de la disciplina a Catalunya i Espanya.

Paraules clau: Antropologia catalana; Antropologia Històrica; Antropologia Jurídica; gir ontològic.

Abstract: *Past, present and future of Social Anthropology in Catalonia and Spain: An interview with Ignasi Terradas*

Ignasi Terradas is currently professor emeritus of the University of Barcelona. Until his recent retirement, he was chair of Social Anthropology and Professor of History

¹ Contacte: Aran Romero Moreno - aran.romero@uab.cat

at the same university. Through his fifty years of experience in the academy, he has specialized in the area of Legal Anthropology becoming an international referent in the field. In this interview Ignasi relates his journey within the discipline and his views on the present and future of Social Anthropology in Catalonia and Spain.

Keywords: Catalan anthropology; Historical Anthropology; Legal Anthropology; Ontological turn.

Què i quin context et van portar a l'Antropologia?

Tinc molt present el subjecte col·lectiu de l'Antropologia: colles d'antropòlegs. El que et puc dir és que en la meua generació tots vàrem arribar a l'Antropologia des d'orígens bastant diferents, però per camins bastant semblants. És a dir, teníem motivacions, vocacions, o interessos intel·lectuals i acadèmics similars que ens van fer coincidir socialment fins a esdevenir també una colla d'amics. Estem parlant de quan estudiàvem la llicenciatura i de quan l'acabàvem. Uns, una mica més grans i altres de més joves. Vàrem coincidir tota una generació amb uns objectius intel·lectuals formatius molt afins, la qual cosa ens va dur a organitzar trobades i seminaris, i aviat a formar l'Institut Català d'Antropologia: en Joan Frigolé, en Jesús Contreras, la Dolors Comas, en Pau Comes, la Montse Camps, en Joan Prat, en Juanjo Pujadas, i cada cop més gent en un projecte amb afinitats comunes. Un dels llocs de trobada era el Centro de Etnología Peninsular del CSIC, dirigit per en Claudi Esteva, on ell hi creà una bona biblioteca, i on alguns hi vàrem tenir beques. Allí també ens trobàvem amb la Josefina Roma, amb la Maria Jesús Buixó i amb més gent diversa, com per exemple, l'August Panyella, el director del Museu Etnològic, molt atent amb nosaltres.

També hi havia altres antropòlegs, lluny de Barcelona però amb els que aviat vàrem congeniar, com en Josep Ramón Llobera que va anar a fer el doctorat a Londres. En Josep Ramon va fer publicar a Anagrama diversos *readings* d'Antropologia, molt útils per a l'ensenyament. També en Juan Vicente Palerm, fill de l'Àngel Palerm, amb qui vàrem fer varis seminaris (amb convidats estrangers, recordo un dels més precaris, econòmicament parlant, a casa meua, a Vilassar de Dalt amb Stanley Diamond). El fill ens dugué a conèixer els treballs i la persona de l'Àngel Palerm, qui poc temps

després em va oferir la seva hospitalitat a Mèxic i amb qui vaig aprendre molt en la meva estada allà.

El meu interès inicial per l'Antropologia era sobre l'evolució humana. Però amb l'estudi de les etnografies i d'alguns marcs teòrics entorn del Parentiu vaig anar centrant-me en altres coses.

Vaig fer l'especialitat de Psicologia fent cas al consell d'en Claudi Esteva que llavors la considerava la disciplina més afina a l'Antropologia, perquè ell apreciava (i seguia molt d'aprop) l'escola de Cultura i Personalitat. Aquest enfocament contrastava amb el de l'Antropologia Social que ensenyava Carmelo Lisón a Madrid.

En aquella època les especialitats no tenien un pla d'estudis aclaparador; vaig poder triar dins d'un pla (el pla "Maluquer") que consistia en fer dues assignatures obligatòries de l'especialitat i totes les altres les podies triar d'altres disciplines i també d'altres Facultats. Per això, vaig fer assignatures de Biologia, i també de Lingüística, de Literatura, de Clàssiques, d'Història, de Filosofia, a part de les poques d'Antropologia i de varies optatives de la mateixa Psicologia. Un model que, és clar, tenia avantatges i inconvenients. En general, puc dir que em va ajudar a tenir una formació en l'àmbit antropològic en el sentit més ampli i més interdisciplinari de la paraula.

Ara, en acabar la llicenciatura la impressió de no tenir pròpiament una formació en Antropologia em va dur (i després d'algunes peripècies) a estudiar primer el Màster i després el Doctorat a la Universitat de Manchester. Allà vaig tenir un magisteri molt diferent en temàtica i tarannà del que havia rebut a Barcelona. Vaig transitar des del departament d'Antropologia al de Sociologia, fundat per en Peter Worsley i la "seva colla" (on per a mi hi sobresortia la Sociologia rural d'en Teodor Shanin i la urbana d'en Bryan Roberts) que llavors representava una aposta neomarxista front a les escorrialles del estructural-funcionalisme. Ara, he de dir que bevia de les dues fonts, sobretot perquè a Antropologia hi havia professors (entre residents i convidats) que discutien importants qüestions vigents, sobre les que encara hi dono voltes. Varies d'aquestes qüestions tenen a veure amb el llegat intel·lectual de Max Gluckman, i m'han ajudat a replantejar l'Antropologia jurídica que he impartit a la Universitat de Barcelona. Encara que per decidir-me per aquest camp ha estat decisiva la instrucció i la confiança que he rebut d'en Louis Assier-Andrieu.

Vaig treballar com a *Research Associate* a la Universitat de Manchester durant cinc anys i vaig presentar una tesi doctoral sobre el fenomen de les colònies industrials. Un cop obtingut el doctorat ho vaig tenir "difícil" per entrar al departament d'Antropologia: davant l'obstrucció per ocupar una plaça que havia obtingut, el degà, l'Emili Giralt, em convocà i em va aconsellar que encara que el dret estava de part meva, si volia ensenyar i investigar en pau, hauria d'anar a un departament com el d'Història Contemporània on ell em garantia aquest respecte. Així ho vaig fer. Però abans vaig anar al Colegio de Michoacán com a professor-investigador i després vaig tornar a la Universitat de Barcelona on vaig encarregar-me de l'assignatura de Metodologia de les Ciències Socials. I així fins a l'any 1990 que va ser quan vaig obtenir la càtedra d'Antropologia Social.

La meua recerca es va anar decantant cap a l'Antropologia Econòmica i Política i la Història del mateix signe. Aviat però em vaig adonar que entrava en qüestions teòriques molt pròpies del que havia après en termes d'Antropologia Jurídica. La mateixa fundació de les colònies industrials descansava sobre una ficció jurídica. Entre els anys 1970 i 1990 vaig tenir una experiència acadèmica de l'Antropologia Social i Cultural on tots hi coincidíem amb alguna qüestió en comú (qüestions d'Economia política, de tradicions rurals, d'identitats nacionals, de rituals amb interessants poders simbòlics, de confrontacions entre socialitzacions i cultures diverses, etc.). Aviat però l'edifici que semblava comú, almenys pels de la meua generació, el veíem esberlar-se en múltiples especialitats. Eric Wolf ho remarcà pels Estats Units i Adam Kuper pel Regne Unit. Les recerques en comú (amb cooperacions espontànies i desinteressades) s'anaren substituint pels grups de recerca forçats a ser cada cop més competitius, i que junt amb la normalització de la precarietat contractual han ajudat a perfeccionar la tradicionalíssima llei de l'embut. Així, l'accés i promoció a la Universitat, té uns embuts cada cop més sofisticats, amb filtratges més ben amagats i decantaments més ben externalitzats. Els governs hi contribueixen amb declaracions de bona fe i amb pràctiques de cíniques discriminacions. Així he vist com la Universitat ha marginat i exclòs a un professorat que feia una recerca seriosa i una docència molt responsable. Els productes publicitaris i el poder financer que els abona s'han imposat en bona part a la contribució real al coneixement i al seu aprenentatge eficaç.

Acadèmicament parlant, has tractat moltes branques del coneixement: el camp industrial, el camp rural, els mites, molta antropologia catalana, antropologia jurídica...

Sí, aquest recorregut té que veure amb les diferents socialitzacions del coneixement amb que m'he anat trobant, no únicament amb els possibles interessos més personals. El compromís amb l'Antropologia Jurídica té a veure precisament amb l'aposta per mantenir i desenvolupar coneixements sòlids i realistes tant per a una recerca com per a una docència responsable. Investigar i ensenyar coses que tinguin bases força universals i que es puguin anar replantejant amb induccions empíriques, enlloc de ruptures i construccions que van caient pel seu propi pes, perquè depenen més de les possibilitats del llenguatge que del coneixement de la realitat.

Pel que fa als objectes d'estudi, el tema que jo mateix vaig triar pel doctorat a Manchester té que veure amb la transició viscuda en la pròpia disciplina: així de l'estudi dels pobles "primitius", es passà al de les societats rurals, industrials, urbanes, i a les múltiples fragmentacions que avui en dia s'estudien. El fet d'haver triat les colònies industrials obeïa a que metodològicament em situava en un *test-case* entre l'estudi de comunitat i l'estudi de les classes socials en les seves interaccions; es tractava d'un assentament urbà en ple medi rural i d'un poblament determinat per la iniciativa industrial. Vaig començar a estudiar el màster a Manchester amb supervisors africanistes (Dick Werbner i Ken Brown) i vaig continuar amb un sociòleg rural (Teodor Shanin) i un sociòleg urbà (Bryan Roberts).

Aquests estudis de societats de classes però amb aspectes "de comunitat" els compartien (i els compartim encara) amb varis antropòlegs de la meua generació, o un xic més grans. Als que abans he mencionat cal afegir-hi la Teresa San Román, la Verena Stolcke, la Maria Cátedra, la Teresa del Valle, l'Isidoro Moreno, l'Enrique Luque, en José Luis García, en Ricard Sanmartín i molts d'altres.

Creus que l'ulta-especialització de la disciplina ha esdevingut un problema?

Em sembla que el que està passant té a veure amb l'economia política acadèmica. Té a veure essencialment amb els equips competitius de recerca que ja he mencionat. Actualment la recerca és molt competitiva i es fa en format d'empresa, o el que en Lluís Mallart en deia "botigues," tot per aconseguir diners. Llavors això fa que el coneixement se centri en els objectius que plantegen les administracions i institucions que donen els diners. I que per tant els problemes o qüestions que s'investiguen ja no surtin de la reflexió més interna de la disciplina. Ja no venen d'un debat conduït pel que la disciplina va demanant i també en relació a altres disciplines, sinó pel que demana el mercat i els *lobbies* polítics. Els diaris i la informació mediàtica fan de guies per situar-se en les problemàtiques que tenen mercat i la reflexió n'és esclava.

A més, ara, per publicar en revistes "d'impacte" la gent es fixa en les paraules clau dels seus articles, no només amb els títols. La gent agafa les paraules clau que més surten a les revistes d'impacte i llavors fan articles que posin èmfasi en els conceptes de moda. Paraules i sintagmes de moda en comptes de conceptes justificats per una definició que realment mancava o una clarificació evident pel coneixement. En comptes d'això, metàfores i meres adjectivacions passen per conceptes teòrics. Es tracta de recursos de publicitat, de tal manera que diria que ara ja no es publiquen articles ben bé, sinó anuncis dels propis articles. Així tenim uns escrits que més que d'investigadors sistemàtics semblen produïts per intrusos de la Publicitat.

Evidentment, alguns dels temes que es treuen tenen a veure amb coses importants, però sovint es tracten de manera frívola i superficial. Jo ja no veig massa diferència entre la majoria d'articles que llegeixo i els articles dels diaris, inclús alguns d'aquests darrers arriben a ser més interessants que els de molts antropòlegs. És una situació de competidors i suplicants alhora, com deia l'Adorno. El que és trist és que hi han coses ben fetes que es perden en tota aquesta allau d'exigència per publicar. Però això no és nou: ha passat amb cada onada de publicacions i publicitats acadèmiques, amb el marxisme, amb l'ecologisme, amb el feminisme, i es va notar molt en la reacció post-moderna. Tota gran convocatòria té els seus creatius i els seus oportunistes i falsaris.

Com veus el famós "gir ontològic" que des de fa uns anys alguns autors vaticinen en l'antropologia? Si als anys 80 semblava que hi havien dos paradigmes hegemònics: l'antropologia explicativa o la interpretativa, ara el gir ontològic pretén oferir una tercera via a través de la conceptualització radical del món...

Explicar i interpretar: sempre m'han semblat complementaris, no hi sé veure les incompatibilitats que alguns hi assenyalen. Als seus *Principia* Newton explica amb matemàtiques i interpreta ja a l'alçada d'un campanar (per no dir del cel on arriba, amb àngels inclosos). Llegint a Philippe Descola només hi veig una matisació de l'animisme, concepte que satisfà molt poc, tant l'explicació com la comprensió, però també passa amb el de perspectivisme i l'abstracció excessiva evocada per un "gir ontològic". No veig la presumpta ruptura, i no veig la pertinença del concepte *ontologia*: som al món acadèmic; si som realistes hem de parlar com a màxim d'un presumpte gir epistemològic. Ideològicament crec que la crítica d'en Reynoso és encertada, encara que m'hagués agradat una crítica més centrada en els continguts etnogràfics.

El tema està massa "occidentalitzat", inclús des del Brasil. Diria que en aquesta direcció han avançat molt més antropòlegs indis i australians, amb etnografies en què serveixen millor alguns termes indígenes per entendre els tractes i les representacions entre els elements i éssers de tot un cosmos.

Ara, per comprendre bé a uns *altres* primer ve el *tracte*, segons el tracte pot haver-hi o no una empatia més o menys comprensiva. No es tracta d'una operació mental sinó d'una iniciativa de tracte amb tot. I per estudiar bé el tracte cal tenir experiència del mateix. En aquest sentit etnografies com les del Seligmanns sobre el Veddas s'han de saber llegir des de l'experiència de vida. Primer hi veiem el tracte de la parella entre ells, assignant-se el treball de camp i redactant l'etnografia, després el tracte amb els indígenes i la comprensió, a partir d'aquests tractes anteriors, de les percepcions i representacions de tot l'entorn d'éssers i elements que envolten la vida indígena: esperits i sentiments, llocs sagrats, aliments, cossos amb representacions, llocs de refugi i encontre, adquisicions de personalitats i sentits normatius per a tots els éssers i el paisatge viscut. Senzillament, per comprendre bé cal saber tractar, tot, qualsevol cosa; no s'hi arriba especulant.

Si es tracta de reivindicar el respecte pels que viuen els paisatges amb tots els seus elements i éssers vius particulars, diferenciats en les seves existències, i així construeixen una veritable identitat viscuda com un mosaic cultural, això es faria millor entenent de prop els significats i revitalitzacions dels mateixos: ja es troba en les etnografies entorn el *dreaming* dels primers australians i de les cosmovisions de molts altres pobles. El que pretén el "perspectivisme" ja es coneix amb molts matisos i en bastantes etnografies. Ara, precisament voler-ho generalitzar i unificar teòricament porta a negar la seva fenomenologia, la qual és molt més singular: el seu lloc de comprensió és l'etnogràfic, no el del sintagma teòric.

Una altra cosa és que un *posthumanisme* o un *anti-humanisme* condueixin a aquest respecte per la peculiar interacció que cada poble té amb el seu medi, fent-ne paisatges on esperit, societat i natura s'hi barregen totalment, com també mostren les etnografies índiques. No, precisament cal molt d'humanisme, molt respecte i interès pel propi ésser humà per entendre el temor i la pietat d'altres pobles davant del seu entorn. És un altre humanisme el que els ha dut a aquesta actitud, no un post- o antihumanisme.

Vivim encara en l'excés de reacció contra l'existencialisme, el marxisme i el neopositivisme. És un excés i prou. No és una alternativa ni davant la justícia universal, ni davant el benestar dels pobles, ni davant el respecte per les natures no humanes. La lluita més realista a favor del que per més embolics epistemològics continua sent el que se'ns encara com Natura, es fa amb Ciència, amb informada consciència i amb molt de respecte. Un posthumanisme pot caure fàcilment en el parany de l'embrutiment: decantar el valor de l'existència humana quan de fet ja val tan poc per tants humans, en comptes d'esperonar l'educació per conviure i només conviure amb aquesta Natura com una part de la mateixa.

Tornant a l'aspecte epistemològic: ara per ara, ningú pot imaginar cap qualitat, mínimament intel·ligible o sensible com diria Lévi-Strauss, sense un qualificatiu humà. Això encara no ha fet pensar prou a l'Antropologia i és per això que no es pot tirar per la borda tot l'humanisme com si només fos un envaniment. Ho ha estat en bona part, però encara n'hem d'aprendre molt del marxisme, de l'existencialisme i del neopositivisme.

Creus que l'antropologia hauria d'escoltar més el que diu la biologia, la geologia, la psicologia cognitiva, etc.?

Trobo que hi ha un llibre encara vigent sobre això, editat per Max Gluckman: *Closed Systems and Open Minds: The Limits of Naivety in Social Anthropology*. Ja en aquella època es veia que era inevitable la ingenuïtat de l'antropòleg en abocar-se a altres disciplines. És important estudiar altres disciplines per l'antropòleg. A Anglaterra aconsellaven una doble llicenciatura: Antropologia Social i Econòmiques, o Dret, o Història o Clàssiques, o Filosofia, però també Enginyeria o Arquitectura. I aviat, Estudis cinematogràfics, Ciències de la comunicació, etc. La raó era òbvia, era per especialitzar-se en un estudi que tingués més projecció en la societat de l'antropòleg i alhora que ho fes sense ingenuïtat o ignorància. Ara, per exemple, en Dret o Economia, l'enfocament de l'antropòleg és tant diferent del d'un economista o un jurista que el que cal és més aviat un "re-estudi" de l'Economia o del Dret segons la perspectiva antropològica. De fet, això és el que motivà gran part de la fundació de l'Antropologia Social: foren juristes com Morgan, Maine, Bachofen i altres que introduïren una mirada antropològica al Dret. Maine en deia primer *Comparative Jurisprudence*. Volia eixamplar el coneixement del dret per a tot el món. A les Facultats de Dret amb prou feines s'ha fet això pel dret romà.

En definitiva, la qüestió és complexa. Cal fer un gran esforç per desenvolupar una Antropologia amb coneixement d'una altra disciplina i amb sentit per l'altra disciplina. Si es fa superficialment, de manera diletant, perdem el respecte dels altres acadèmics, naturalment. Però entre la temeritat multidisciplinària i la concentració tancada en la pròpia disciplina cal buscar recolzaments segurs i coneixements ben fundats. És una qüestió d'entrega generosa del coneixement, per una banda, i d'aprenentatge pacient i respectuós, per l'altra. En Louis Assier-Andrieu té un article on ho explica molt bé pel cas del Dret i l'Antropologia. Una de les aportacions més reeixides de maduresa filosòfica i antropològica alhora, que conec, és la Tesi d'en Ramón Valdés.

Cap a on creus que anem amb l'Antropologia en aquest país? Arribarà el dia en què es valorarà com a disciplina, almenys, com es valora en països com França o Estats Units?

No ho sé i amb prou feines puc contestar si anem "arrastrats" o si ens queda alguna autonomia. En principi he de dir que tenim un problema que afecta a totes les Humanitats: la seva desconsideració política en comparació amb Anglaterra, Alemanya, França, o inclús respecte a l'Índia o Mèxic. I encara estem (França també) molt lluny de quan un Sartre opinava i "els polítics" l'escoltaven. Ara en tot cas és més aviat un fenomen de consum dins de l'apartat dels cultes a les personalitats; no té transcendència política ni canvia l'estat de la cultura. L'Antropologia no es valora per l'educació general de la població ni pels serveis que pugui donar a la societat. D'una banda, només té "sortides" (segons la llei de l'embut que abans esmentava) en algunes institucions públiques d'ensenyament i recerca. D'altra, pel que fa al mercat: només juntament amb una altra titulació pot aconseguir alguna cosa. És el que deia abans però a l'inrevés, pots tenir la titulació en Antropologia, però el contracte serà principalment degut a una altra titulació. Són molt poques les persones que ara per ara han aconseguit una feina només amb la titulació d'Antropologia.

Em sembla que el coneixement antropològic continuarà tenint demanda, si més no com la resta de les Humanitats, per reparar una mica l'embrutiment a que ens sotmet la dictadura del mercat, però precisament degut a aquest embrutiment no serà sol·licitat, ho serà molt poc. Això és el que veig ara i des de ja fa temps.

En termes positius, actualment, un estudiant de grau, postgrau o doctorat, si té temps i resisteix una mica a tota l'allau burocràtica, de relacions públiques i de gestió, pot tenir una informació molt més universal de l'Antropologia que la que teníem als anys 60 i 70. Amb aquesta informació pot arribar a fer un estudi que tingui més sentit universal per a l'Antropologia. Els recursos hi són, tenim les famoses bases de dades, també comptem amb què les distribucions editorials estan molt més a l'abast a través de les biblioteques, i és més fàcil fer contactes per la via digital. O sigui que hi han coses que es poden aprofitar, però evidentment s'ha de resistir molt. Ara els estudiants investigadors veig que fan principalment d'administratius i d'animadors de congressos, simposis, etc., i els investigadors principals fan de relacions públiques, perquè si no ho fan, para l'afluència de diners. Això ja és com un negoci, no com una activitat acadèmica, d'estudiosos. Hem passat de la subsumció formal a la més real al capitalisme, en termes de Marx. Ara ja s'ha introduït com a disciplina interior que

diria Foucault, i la formació obligada i contínua fa de control social com ja va avançar en Deleuze.

Amb el pas del temps em relaciono amb gent que fa coses d'Antropologia, però que estan fora de la Universitat, gent que va haver de pagar la seva resistència marxant. Si hagués entrat ara jo a la Universitat, crec que hagués marxat també. Veient aquest panorama hagués anat a ensenyar a la secundària, com han fet alguns alumnes meus. Tingues en compte que més de la meitat del professorat és associat; entre 300 i 400 euros al mes. Això és una lacra terrible, ni Antropologia, ni Filosofia, ni Sociologia, res... Quan va sortir la figura de l'associat, alguns ja vèiem que era una manera de liquidar a través del mercat el que no s'atreuen a liquidar a la manera feixista, a la manera d'en Videla a l'Argentina o del Pinochet a Xile, destruir tot allò que no va directament al mercat i que a més el qüestiona, com són les Ciències Humanes, la Filosofia o les Lletres. O que sigui propaganda (nacionalista, elitista, racista, clerical, etc.) o que no existeixi. Amb el que no comptaven és amb el desig de la gent, amb la seva vocació de continuar estudiant les Humanitats i les Ciències, encara que cobrant 300 o 400 euros.

A més, després de la Segona Guerra Mundial el predicament que tenien les Ciències Humanes a Anglaterra, Estats Units, França, va deixar un pòsit important, aquí no el vàrem tenir aquest predicament. Aquí va coincidir amb l'època franquista que limitava molt la llibertat per conèixer.

Ja per acabar, Ignasi, algun tema que estiguis treballant actualment tot i la jubilació?

Fa bastants anys que vaig apostar per l'Antropologia Jurídica. En això em va influir un condicionament bàsic que vaig tenir mentre estava a Manchester, i després coses que anava estudiant pel meu compte. Perquè sabia que l'Antropologia Jurídica era, en gran part, també una Antropologia política i social; sobretot pels deixebles de Gluckman, que van ser els meus professors a Manchester. Allà vaig aprendre una mica la perspectiva bàsica funcional-estructuralista, tot i que jo en aquell temps tenia més aviat una orientació marxista, però veia que els materials i alguns enfocaments servien. Amb això discrepava amb bastants estudiants que hi havia allà, excepte amb

alguns com en David Webster, molt bon amic, que va envigorir els estudis de Parentiu i va morir massa aviat, assassinat a Sudàfrica.

Amb el temps vaig anar veient que el que s'havia produït en Antropologia Econòmica, es podia verificar també en l'Antropologia Jurídica. Això és: que les societats no eren de mercat i de pre-mercat o precapitalistes, sinó que unes estaven ordenades pel mercat i altres per la reciprocitat, com ordenaments econòmics bàsics (Polanyi és qui més ho teoritzà això). Que eren dos sistemes econòmics complets en sí mateixos. No hi havia una economia "primitiva" a l'espera de civilitzar-se amb la de mercat. La "primitiva" o orientada per la reciprocitat formava ja part de tota una civilització per si mateixa, no era mancada.

Llavors vaig veure que hi havia una divisió semblant en el món del dret, que és el que vaig anomenar la diferenciació entre societats *vindicatòries* i de *dret civil/ penal*.

Les vindicatòries tenen un dret basat en la reparació dels danys, tant personals com materials o patrimonials. I si es considera que l'ofensa és molt greu, depenent de l'època i del sistema, tenen també una venjança autoritzada (seria l'equivalent a la nostra pena de mort, que no sempre és vigent). Vaig començar a trobar que les venjances no eren d'iniciativa privada, sinó que eren autoritzades per caps de clan i que moltes vegades es posaven en contacte entre ells per acordar una reconciliació o permetre una venjança. Tot això per inducció etnogràfica. L'Antiguitat, l'Alta Edat Mitja i vàries societats tradicionals també tenen el paradigma vindicatori. Aquest va de reconeixement de l'ofensa a la reconciliació i reparació o venjança autoritzada. En canvi, el Penal va de la definició del delicte a la pena imposta al seu reu, i després ve la compensació o reparació a través de la figura extrapenal de la responsabilitat civil. Aquest diferent ordre de definicions i accions prioritàries implica dos sistemes força diferents.

És a dir que en la nostra societat la institució penal mostra més eficàcia en castigar al culpable que en compensar a la víctima. Això, és clar, té a veure amb la responsabilitat individualitzada per una banda (en el reu, en l'ordenament penal/civil), i col·lectiva per l'altra (la solidarització col·lectiva d'un clan, per exemple, en la vindicatòria). Òbviament una responsabilitat col·lectiva és més eficient que una individual per compensar o indemnitzar víctimes.

He publicat dos llibres sobre aquesta temàtica. Un primer que és més empíric i inductiu, consistent en exposar casos etnogràfics i històrics que mostren el funcionament del sistema vindicatori. Un segon que es titula *La justícia més antiga*, i en aquest tracto d'exposar més aviat el model teòric. Està a punt de sortir també un de col·lectiu en que es discuteix i es destaquen diversos temes vindicatoris.

Ara estic treballant en un tercer llibre que investiga el rerefons vindicatori que té el nostre dret penal, des del segle XIX fins a l'actualitat. També començo a treballar amb més col·legues i amics en la publicació d'un curs d'Antropologia jurídica.

Com sabeu, la jubilació, o la majoria d'edat, és d'entrada una qüestió classificatòria, sense negar l'objectiu envelliment. Vivim sota poders amb dèries classificatòries, sobretot per economitzar i dilapidar a gust, no per ajudar als imponderables de l'existència.

Bibliografia

Gluckman, M. (ed.) (1964). *Closed Systems and Open Minds: The Limits of Naivety in Social Anthropology*. Chicago: Aldine.

Terradas, I. (2019). *La justícia más Antigua: teoria y cultura del ordenamiento vindicatorio*. Madrid: CSIC.